

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У даній статті представлено аналіз підходів науковців щодо визначення поняття "рефлексія", висвітлено сутність проблеми формування рефлексивних умінь, необхідних майбутнім медичним сестрам для реалізації практичної діяльності. Розкривається роль та значення комунікативних умінь, творчої активності майбутнього фахівця, його здатності самостійно організовувати свою пізнавальну діяльність, направлену на оволодіння знаннями, навичками та способами їх застосування для вирішення професійних ситуацій. Також мова йде про необхідність створення професійних умов для забезпечення розвитку рефлексії у здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивні уміння, формування, професійна підготовка, медична сестра, медсестринський процес.

Постановка проблеми. Зміни соціально-політичних та економічних орієнтирів сучасного суспільства зумовлюють нові вимоги до компетентності фахівця та процесу його професійної підготовки. Конкурентоспроможний спеціаліст у теперішньому розумінні – особистість, яка здатна до творчої праці, мобільна, готова до пошуку та реалізації нових ідей, організаційних підходів своєї професійної діяльності. Відповідно до Закону України "Про вищу освіту", Державної програми розвитку освіти в Україні, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції професійної освіти та Концепції розвитку вищої медичної освіти визначено тенденції модернізації професійної підготовки майбутніх медичних сестер, оновлення сестринської справи і медсестринської освіти в Україні та виведення медсестринської служби на Європейський рівень. Ціллю сучасної освіти стає виховання особистості, що здатна до самовизначення, самоосвіти, саморозвитку, самопізнання, а зміст освіти орієнтується на усвідомлення тих, хто навчається, як суб'єктів освітнього процесу. Це, безперечно, зумовлює потребу в формуванні здатності до рефлексії у майбутніх медичних сестер для ефективної реалізації професійної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Особлива увага до поняття "рефлексія" представників різних галузей наукового знання обумовлена розвитком суспільного життя, потребою особистості в розумінні, оцінюванні самої себе. Поняття "рефлексія" прослідковується ще в ідеях Сократа, Аристотеля і Платона, а потім у працях таких філософів, як Г. Гегель, Р. Декарт, Д. Дідро, І. Кант, А. Лейбніц, Дж. Локк, Б. Спіноза, Л. Фейєрбах, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, А. Шопенгауер; у дослідженнях сучасних філософів і методологів: М. Бахтін, С. Гессен, П. Тейяр де Шарден, В. Зінченко, Г. Щедровицький; у теорії аналітичної та індивідуальної психології: А. Адлер, У. Олпорт, З. Фройд, Е. Фром, К. Юнг.

З розвитком тенденції гуманізації освіти поняття "рефлексія" почало розглядатися такими психологами й педагогами, як Б. Ананьєв, А. Бодальов, Л. Виготський, В. Вульф, В. Давидов, В. Загвязинський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Ельконін, Н. Гуткіна, І. Семенов, С. Степанов.

У педагогіці найбільш ґрунтовними працями, що висвітлюють проблематику "рефлексії" є напрацювання О. Абдулліної, А. Алексюка, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Н. Ничкало, Г. Панченко, О. Савченко, С. Сисоевої; у професійній підготовці – А. Лозенко, О. Герасимової, С. Білоконного, Г. Дегтяр, М. Пісоцька та ін.; а також окремі аспекти даної проблеми вивчали такі вчені, як О. Бульвінська, О. Березюк, Н. Воскресенська, І. Колеснікова, та ін.

Мета статті полягає в аналізі проблеми формування здатності до рефлексії у майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Рефлексія (лат. reflexio – звернення назад, відображення) – повернення назад, тобто здатність людини неодноразово звертатися до початку своїх дій, думок, умінь посісти позицію стороннього спостерігача, розмірковувати над тим, що ти робиш, як пізнаєш, у тому числі й самого себе [1]. Поняття рефлексії є предметом досліджень філософії, психології, педагогіки, соціології, культурології. Кожна наука трактує дане поняття з певною особливістю. Загальне розуміння рефлексії полягає у тому, що це роздуми людини над власним душевним станом, здатність до самоаналізу [1: 518].

В науку термін "рефлексія" увів Р. Декарт, який розробив раціоналістичну теорію самосвідомості, що розглядає свідомість як мислення. Він зазначав, що усвідомлювати – означає мислити й рефлексувати над власним мисленням. Філософ ототожнював рефлексію зі здібністю індивіда зосереджуватися на змісті своїх думок, абстрагуючись від зовнішнього, тілесного [3].

Історично склалося, що рефлексія, як особливе поняття, пройшла певні стадії еволюції: емпіричну, логічну, трансцендентальну і абсолютну. Емпірична рефлексія пов'язана з іменем Дж. Локка, логічна – Г. Лейбніца, трансцендентальна – І. Канта, абсолютна – Г. Гегеля.

Дж. Локк розглядав думку про досвід походження знань, у зв'язку з цим розділив відчуття і рефлексію, визначивши останню як особливе джерело знань – внутрішній досвід, на відміну від зовнішнього, заснованого на відчуттях органів почуттів [3].

Г. Лейбніц вважав, що рефлексія – це увага до того, що в нас відбувається. Д. Юм розглядав ідеї, як рефлексію над враженнями, отриманими ззовні [4]. Г. Лейбніц у стилістиці розрізнення досягнень розуму і чуттєвого світу характеризував рефлексію як інтелектуальний процес, надаючи особливого значення загальному знанню і загальним істинам.

І. Кант розглядав рефлексію у дослідженні підстав пізнавальної спроможності: "Рефлексія – усвідомлення відносин даних уявлень до різних наших джерел пізнання, і лише завдяки їй відношення їх один до одного ставлення може бути правильно визначено" [5: 314–316].

Й. Фіхте розглядав рефлексію як наукове знання про самого себе. За Ф. Шеллінгом, рефлексія, користуючись інтелектуальною інтуїцією, продукує різні категорії.

Рефлексія, за Г. Гегелем, є рушійною силою духу. У "Феноменології духу" рефлексія постає формою саморозгортання духу. В предметі втілюється дух, який виявляє у ньому самого себе (сам предмет рефлексує у самого себе). У вченні про сутність, зокрема, фіксується взаємовідношення парних категорій, кожна з яких рефлексується одна в одній, взаємовідображуючись.

Г. Гегель виділив такі види рефлексії: ту, що покладає і відповідає описовим наукам; зовнішню, або порівнюючу; та визначаючу, яка фіксує моменти сутності в їхній самостійності та відокремленості один від одного. Рефлексія встановлює як метод пізнання тотожність, відмінність і протилежність, але не осягає суперечності: суб'єкту не протиставляється річ як його предмет і не розкривається їхня єдність. За допомогою рефлексії освоюються світ культури, творчі здатності людини. Мова йде про необхідність опосередкованого відношення суб'єкта до самого себе – через його інобуття [3: 74].

Аналіз психологічної літератури свідчить, що рефлексія – не просто знання або розуміння самого себе, але з'ясування того, як інший (колеги, пацієнти, родичі) розуміє рефлексуючий суб'єкт, його індивідуальні особливості, емоційні реакції та когнітивні уявлення. Відповідно до цих позицій, рефлексія є процесом подвоєного, дзеркального взаємовідображення суб'єктами один одного, змістом якого виступає відтворення.

В. Андрєєв висуває наукові положення про рефлексуюче мислення, яке забезпечує неперервне усвідомлення здійснюваної діяльності й на цій основі його вдосконалення. Ця закономірність є основою одного з найважливіших принципів саморозвитку і професійного вдосконалення особистості [6].

Однією з головних ознак рефлексії є її орієнтація на навчальну професійну діяльність, котру будемо розуміти як спрямованість мислення здобувача вищої освіти на самого себе, на власні процеси засвоєння соціального та професійного досвіду, на усвідомлення структури діяльності навчання та на її результати. Якщо рефлексія – це ланцюжок внутрішніх сумнівів, міркувань, викликаних життєвими питаннями, здивуваннями, труднощами, пошуками варіантів відповіді на нові питання, то рефлексія навчальної діяльності – це також внутрішня робота: співвіднесення себе, можливостей свого "Я" з тим, чого вимагає навчальна діяльність, у тому числі – існуючими про неї уявленнями. Навчальна професійна діяльність як творчий процес неможлива без рефлексії – пошуку, самооцінки, власного досвіду навчання, реального й уявного.

Рефлексивна позиція – позиція так званого рефлексивного виходу стосовно власної навчальної діяльності, коли сама ця діяльність виступає для здобувача вищої освіти особливим предметом аналізу, осмислення й оцінки. Необхідно зазначити, що механізм формування і розвитку рефлексії як особистісного утворення обумовлений колективним характером навчальної діяльності, тому що здобувач вищої освіти пізнає себе в навчанні, зіставляючи себе з іншими [7].

Професійна рефлексія – це співвіднесення себе, можливостей свого "Я" з тим, що вимагає обрана професія, у тому числі з існуючими про неї уявленнями. Вона являє собою єдність людського (здатність до самоучіння, аналіз причинно-наслідкових зв'язків, сумнівів, реалізації ціннісних орієнтацій, роботі над собою) та професійного (тобто застосування цієї здібності до важких умов і обставин професійного життя). Ці уявлення розвиваються і допомагають людині сформулювати отримані результати, передбачити цілі подальшої роботи, скоректувати свій професійний шлях [8].

Слід зазначити, що рефлексія може також активізуватися у результаті критики адміністрації, викладачів, колег, пацієнтів та їх родичів. Звісно, реакція на критику може бути деструктивною – критика відкидається, супроводжуючись образами, але кращий варіант – конструктивною – відкидається те, що не відповідає дійсності, оцінюється діяльність і спонукання до самопізнання.

Дослідження Г. Щедровицького дає нам можливість зрозуміти аспекти рефлексії [9]. Він виділяє такі форми здійснення рефлексії: колективну – кооперативну і комунікативну, та індивідуальну – особистісну

та інтелектуальну. На їх підставі можна визначити рефлексивні вміння, необхідні фахівцю для реалізації практичної діяльності:

Кооперативні – самовизначення у робочій ситуації, уміння утримувати колективне завдання, уміння брати на себе відповідальність за те, що відбувається у групі, уміння здійснювати поетапну організацію діяльності, уміння співвідносити результати з метою діяльності.

Інтелектуальні – визначення засад діяльності, оцінка власної позиції, уміння прогнозувати наступний хід дій, уміння звертатися назад і оцінювати правильність вибраного плану.

Особистісні – уміння аналізувати себе, адекватне самосприйняття, уміння визначати і аналізувати причини своєї поведінки, а також її результативні параметри й припущені помилки.

Комунікативні – уміння "поставити себе на місце іншого", прояв емпатії, розуміння причин дій іншого суб'єкта в процесі взаємодії, аналіз життєвих ситуацій та врахування дій інших в стратегіях своєї поведінки, розуміння своїх якостей у теперішньому в порівнянні з минулим, і прогнозування перспектив розвитку [10].

Рефлексивні вміння власної діяльності суб'єкта розглядаються у трьох основних формах залежно від функцій, які вони виконують, – ситуативні, ретроспективні й перспективні.

Уміння ситуативної рефлексії виступає у вигляді мотивувань і самооцінок та забезпечує безпосередню включеність суб'єкта в ситуацію, осмислення її елементів, аналіз того, що відбувається у даний момент, тобто здійснюється рефлексія "тут і тепер". Розглядається здатність суб'єкта співвідносити з предметною ситуацією власні дії, координувати, контролювати елементи діяльності відповідно до мінливих умов.

Уміння ретроспективної рефлексії служить для аналізу та оцінки вже виконаної діяльності, подій, що мали місце в минулому. Рефлексивна робота спрямована на більш повне усвідомлення, розуміння і структурування отриманого в минулому досвіду, зачіпаються передумови, мотиви, умови, етапи і результати діяльності чи її окремі етапи. Ця форма може служити для виявлення можливих помилок, пошуку причини власних невдач і успіхів.

Вміння перспективної рефлексії включає у себе роздум про майбутню професійну діяльність, уявлення про її хід, планування, вибір найбільш ефективних способів, що конструюються на майбутнє.

У сучасному професійному світі медичній сестрі необхідні рефлексивні вміння, які позитивно впливають на її діяльність та діяльність колективу:

- складати й погоджувати плани діяльності колективу;
- складати й здійснювати медсестринський процес;
- розробляти і реалізовувати програму професійного самовиховання;
- аналізувати професійні проблеми і знаходити шляхи їх конструктивного розв'язання;
- вести пошук шляхів досягнення поставлених цілей і завдань;
- здійснювати рефлексивне управління медсестринським персоналом;
- проводити самопрезентацію;
- здійснювати емоційно-вольову саморегуляцію.

Також необхідно мати сформовані комунікативні вміння, що знадобляться у процесі спілкування із медичним персоналом, пацієнтами та відвідувачами лікувально-профілактичних установ. Не менш важливими є дослідницькі рефлексивні вміння, які сприятимуть науковим відкриттям у догляді за хворими.

Система знань, навичок, умінь, які відповідають спеціальності майбутнього фахівця, – необхідна передумова успіху його практичної професійної діяльності. Зовні ця система проявляється у точних безпомилкових діях фахівця, у творчому виконанні завдань. Разом з тим професійна майстерність опирається на високі мотиви, моральні та психологічні якості спеціаліста. Тому формування знань, умінь, навичок повинно поєднуватися із формуванням особистості майбутнього фахівця в цілому. Дуже важливо вдосконалювати зміст професійно орієнтованих занять, які направлені на формування практичних умінь та навиків здобувачів вищої освіти – посилення творчої складової процесу формування практичних умінь і навиків студентів та власне вмінь та навиків. Основне зосередження при цьому робиться на розуміння.

Творча активність майбутнього фахівця повинна виражатися, головним чином, у його здатності самостійно організовувати свою пізнавальну діяльність, направлену на оволодіння знаннями, уміннями, навиками та способами їх використання для рішення різних професійних задач [10].

На думку І. Вачкова, формування рефлексивних умінь може здійснюватися під час комунікацій, у спільній діяльності, в імітаційних, організаційно-діяльнісних і рольових іграх, під час проведення психологічних тренінгів, фахових тренінгів, колективного розв'язання завдань.

Однозначно, формування рефлексії у майбутніх медичних сестер найбільш доцільно здійснювати в процесі професійної підготовки, під час проведення лекцій, семінарських та практичних занять, диференційованої самостійної роботи, де основна увага може бути приділена організації квазіпрофесійної діяльності (моделювання професійної діяльності). Така діяльність дає можливість студентам виходити за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення у моделювання

реальних ситуацій вирішувати професійні завдання та питання професійної взаємодії. Квзіпрофесійний досвід сприяє розвитку у студентів не лише пізнавальної активності, а й професійної мотивації. Таким чином, задається напрям діяльності здобувачів вищої освіти від навчальної до професійної, що пов'язано також із трансформацією загальних інтересів, потреб, мотивів у пізнавально-професійні, оскільки кожна змодельована ситуація потребує від майбутнього фахівця активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку.

Для розвитку рефлексії важливим є визначення професійних умов. Першою необхідною умовою розвитку рефлексії є спеціально організована рефлексивна діяльність, яка характеризується таким чином: їй притаманні властивості діяльності (цілеспрямованість, перетворювальний характер, наочність, усвідомленість) і характерна спільність у побудові способів процесу діяльності та кінцевих результатів. Другою професійною умовою розвитку рефлексії є наявність рефлексивного середовища. Рефлексивне середовище – це певна система умов розвитку особистості. Функція середовища полягає у сприянні виникненню в особистості потреби в рефлексії. Третьою професійною умовою є активізація міжсуб'єктних відносин між учасниками рефлексивної діяльності. Особливість відносин в освітньому процесі в умовах рефлексивної діяльності припускає, що викладач і здобувач вищої освіти є суб'єктами діяльності, зберігаючи своєрідність своїх дій. Рефлексія становить сутнісну характеристику міжсуб'єктних відносин, оскільки здатна бути механізмом пізнання не лише своєї, але й чужої свідомості. Четвертою професійною умовою розвитку рефлексії є актуалізація рефлексивності. Актуалізувати рефлексивність – означає аналізувати актуалізацію потреби у перегляді власної професійної позиції. П'ятою професійною умовою розвитку рефлексії є використання освітніх програм розвитку професійної рефлексії. Рефлексія має суб'єктивну природу й її становлення у процесі самостійної навчальної діяльності майбутніх фахівців передбачає формування сукупності рефлексивних умінь. У зв'язку з цим зміст, методи і форми підготовки в процесі навчання у вищому навчальному закладі спрямовуються на підвищення ступеня самостійності.

Сучасні медичні сестри мають ефективно здійснювати свою діяльність завдяки медсестринському процесу, який передбачає метод науково обґрунтованих дій медичної сестри по чіткому наданню медсестринської допомоги та догляду за певною схемою. Медсестринський процес несе в собі нове розуміння ролі медичної сестри в практичній охороні здоров'я – це вміння працювати з пацієнтом як з цілісною особистістю, а не як з об'єктом маніпуляційної техніки. Основною метою медсестринського процесу є створення структури, в рамках якої можливе задоволення індивідуальних потреб пацієнта, родини, суспільства, він спрямований на підтримку індивідуального і оптимального здоров'я пацієнта.

Безперечно, рівень якості медсестринського догляду прямо залежить від знань та вмінь кожної медичної сестри, від її ставлення до справи, від її особистісних та професійних якостей, від того, наскільки чітко здійснюється взаємодія всередині команди та від стилю взаємовідносин у команді. Саме тому необхідно формувати здатність до рефлексії у майбутніх медиків з моменту вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Адже рефлексія веде до самовдосконалення. Пізнаючи себе, людина ніколи не залишається такою, якою вона була колись.

Варто зазначити, що формування рефлексивних умінь необхідно здійснювати максимально індивідуалізовано. Тим не менше, кожен крок, кожна дія майбутньої медичної сестри в напрямі формування рефлексивних умінь варті уваги та опосередкованого контролю й оперативної корекції у разі потреби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі всього вищезазначеного можна дійти висновку, що рефлексивні уміння, які проявляються через аналіз навчальної професійної діяльності, допомагають майбутнім медичним сестрам зрозуміти свою унікальність, індивідуальність і призначення. Можна вважати, що рефлексія – фундамент досвіду, спосіб самопізнання, необхідний інструмент мислення. Рефлексивна здатність є важливою передумовою розвитку людини. Вміння контролювати себе, керувати власним емоційним станом є ознакою особистісної рефлексії медичного фахівця, що виробляється у процесі професійного становлення.

Основними рефлексивними вміннями є: здатність аналізувати, синтезувати, самопізнавати, самовдосконалюватися. Таким чином, сформовані рефлексивні уміння здобувачів вищої освіти дозволяють їм самостійно визначати цілі і результати подальшої роботи, скорегувати свій освітній шлях, а це, в свою чергу, робить їх відповідальними та успішними в навчальній діяльності.

Перспективу подальшого дослідження доцільно спрямувати на розроблення та наукове обґрунтування навчально-методичного супроводу щодо формування здатності до рефлексії в майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Батальщикова Е. Ю. Формування рефлексивної позиції в процесі викладання іноземних мов / Е. Ю. Батальщикова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – Ч. III, № 9 (220). – 56 с.

2. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 8.
3. Романець В. А. Історія психології XX століття : [навчальний посібник] / В. А. Романець, І. П. Маноха, В. О. Татенка, Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 1998. – 992 с.
4. Философский энциклопедический словарь / Редкол. : С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев [и др.]. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
5. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант ; пер. с нем. Н. Лосского сверен и отредактирован Ц. Г. Арзаканяном и М. И. Иткиным ; Примеч. Ц. Г. Арзаканяна. – М. : Мысль, 1994. – 591 с.
6. Андреев В. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. Андреев. – М. : Высшая школа, 1981. – 240 с.
7. Ковалев Г. А. Основные направления методов активного обучения в странах Запада / Г. А. Ковалев // Психологический журнал. – 1989. – № 1. – С. 28–34.
8. Желанова В. В. Використання технологій формування рефлексивної компетентності в процесі професійної підготовки // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : збірник наукових праць. – Випуск 27. – Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2009. – С. 132–136.
9. Щедровицкий Г. П. Коммуникация, деятельность, рефлексия / Георгий Петрович Щедровицкий // Исследование речемыслительной деятельности. – Алма-Ата, 1974. – С. 12–28.
10. Степанов С. Ю. Типи і функції рефлексії в організації прийняття рішення оператором / С. Ю. Степанов, І. М. Семенов, Е. Р. Новікова // Проблеми інженерної психології. – [2 вид.]. – Л., 1984. – С. 127–129.
11. Лісовий В. М. Основи медсестринства : [підручник] / В. М. Лісовий, Л. П. Ольховська, В. А. Капустник. – 2-е вид., переробл. і допов. – К. : ВСБ "Медицина", 2013. – 792 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Batalshchikova E. Yu. Formuvannia refleksyvnoi pozytsii v protsesi vykladannia inozemnykh mov [Forming of Reflexive Position in the Process of Foreign Language Learning] / E. Yu. Batalshchikova // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko LNU Journal]. – 2011. – Ch. III, № 9 (220). – 56 s.
2. Slovnnyk ukrainskoi movu [Ukrainian Language Dictionary] : v 11 tt / AN URSR. Instytut movoznavstva ; za red. I. K. Bilodida. – K. : Naukova dumka, 1970–1980. – T. 8.
3. Romanets V. A. Istoriia psykholohii XX stolittia [20th Century History of Psychology] : [navchal'nyi posibnyk] / V. A. Romanets, I. P. Manokha. – K. : Lybid, 1998. – 992 s.
4. Filosofskii entsyklopedichieskii slovar' [Philosophical Encyclopaedia] / Riedkol. : S. S. Averintsiev, E. A. Arab-Ohly, L. F. Ilchiev [i dr.]. – M. : Sovetskaia entsiklopediia, 1989. – 815 s.
5. Kant I. Kritika chistoho razuma [Critique of Pure Reason] / Per. s niem. N. Losskoho svieren i otriedaktirovan Ts. H. Arzakanianom i M. I. Itkinym; Primiech. Ts. H. Arzakaniana. – M. : Mysl, 1994. – 591 s.
6. Andrieiev V. Evristicheskoie prohrammirovaniie uchebno-issledovatel'skoi deiatel'nosti [Training and Research Activities Heuristic Programming] / V. Andrieiev. – M. : Vysshaia shkola, 1981. – 240 s.
7. Kovalov H. A. Osnovnyie napravleniia metodov aktivnoho obucheniia v stranakh Zapada [The Main Directions of Active Learning Methods in Western Countries] / H. A. Kovalov // Psykholohichieskii zhurnal [Psychological Journal]. – 1989. – № 1. – S. 28–34.
8. Zhelanova V. V. Vykorystannia tekhnolohii formuvannia refleksyvnoi kompetentnosti v protsesi profesiinnoi pidhotovky [The Usage of Forming Reflective Competence Technology in the Process of Training] // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho Universytetu imeni Mykhaila Kotsiubunskoho [Mykhailo Kotsiubunskyi State Pedagogic University Journal]. Seria : Pedahohika i psykholohiia : [zbirnyk naukovykh prats']. – Vypusk 27. – Vinnytsia : TOV firma "Planer", 2009. – S. 123–136.
9. Shchidrovitskii H. P. Kommunikatsiia, deiatel'nost, rieflieksiia [Communication. Activities. Reflection] / Hieorhii Petrovich Shchidrovitskii // Issliedovaniie rechemyslitel'noi deiatelnosti [Communicative Research]. – Alma-Ata, 1974. – С. 12–28.
10. Stepanov S. Yu. Typy i funktsii refleksii v orhanizatsii pryiniattia rishenia operatorom [Types and Functions of Reflection in Operator's Decision Making Organization] / S. Yu. Stepanov, I. M. Semenov, E. R. Novikova // Problemy inzhenernoi psukholohii [Engineering Psychology Problems]. – [2 vyd.]. – L., 1984. – S. 127–129.
11. Lisovyi V. M. Osnovy medsestrynstva [Fundamentals of Nursing] : [pidruchnyk] / V. M. Lisovyi, L. P. Olkhovska, V. A. Kapustnyk. – 2-e vyd., pererobl. i dopov. – K. : VSV "Medytsyna", 2013. – 792 s.

Лицук И. И. Проблема формирования способности к рефлексии будущих медицинских сестер в процессе профессиональной подготовки.

В данной статье представлен анализ подходов ученых относительно определения понятия "рефлексия", освещена сущность проблемы формирования рефлексивных умений, необходимых будущим медицинским сестрам для реализации практической деятельности. Раскрывается роль и значение коммуникативных умений, творческой активности будущего специалиста, его способности самостоятельно организовывать свою познавательную деятельность, направленную на овладение знаниями, навыками и способами их применения для решения профессиональных ситуаций. Также речь идет о необходимости создания профессиональных условий для обеспечения развития рефлексии у соискателей высшего образования.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивные умения, формирование, профессиональная подготовка, медицинская сестра, медсестринский процесс.

Lishchuk I. I. The Problem of Formation Ability to a Reflection of Future Nurses in the Course of Professional Training.

Changes that occur in modern society determine the necessity of new requirements for professional competence and the process of his training. Therefore there is a need to find effective methods of training of future specialists. The analysis of approaches of scientists concerning definition of the concept "reflection" is presented in the article, as well as the essence of the problem of formation the reflexive abilities necessary for the future nurses for conducting of professional activities. The role and importance of communicative skills, future specialist creative activity, his ability to self-organize his own cognitive activities aimed at mastery knowledge, skills and methods of their introducing into solving professional situations are revealed. For effective implementation of modern medical nurses used medical process. It provides evidence-based method of action for clear medical sister assisting. Nursing process makes it possible to meet the individual needs of the patient, the family and society. It aims to support individual and optimal patient care. The use of nursing process in nursing enables the individual needs of the patient, the family and society; it aims to support individual and optimal patient care. Also the ability and the necessity of creating professional conditions for ensuring a reflection development of applicants of the higher education are mentioned. Formation of reflection for future nurses is most advisable to implement during training, where the focus concentrated on the modeling professional.

Key words: reflection, reflective skills, formation, professional training, nurse, nursing process.